

Nr 183.

Ankom till riksdagens kansli den 24 maj 1940 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organiserandet av ett hemvärn.

(1:a avd.)

Uti en till riksdagen avlåten, den 26 april dagtecknad proposition, nr 257, har Kungl. Maj:t, under åberopande av det vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels besluta, att en militär hemvärnsorganisation skall i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i förenämnda statsrådsprotokoll angivna riktlinjer snarast möjligt upprättas;

dels godkänna vid statsrådsprotokollet fogat förslag till stat för hemvärnsstaben, att tillämpas under budgetåret 1940/41;

dels medgiva, att till varje inskrivningsbefälhavares förfogande må från och med den 1 juli 1940 ställas en för handläggning av hemvärnsfrågor avsedd pensionerad officer med ett arvode av 3,180 kronor för år, ävensom bemyndiga Kungl. Maj:t att i de stater för infanteriregementena, som må komma att av riksdagen godkännas, vidtaga därav betingade ändringar;

dels ock medgiva, att kostnaderna för avlöning åt personalen vid hemvärnsstaben och för arvoden åt nyssnämnda pensionerade officerare må bestridas från lantförsvarets anslag till avlöning till personal vid staber och truppförband m. fl. samt att anvisande av medel för täckande av utgifterna för hemvärnsorganisationen i övrigt må tillsvidare ske med anlitande av vederbörligt förskottsanslag.

I. Inledning.

Föredragande departementschefen har inledningsvis framhållit, att sedan överbefälhavaren över rikets försvarskrafter hos Kungl. Maj:t gjort framställning om vidtagande av förberedande åtgärder för bildande av en särskild frivillig organisation inom lantförsvarets ram, avseende att tillgodose det omedelbara försvaret av hembygden, Kungl. Maj:t genom beslut den 2 februari 1940 bemyndigat departementschefen att i och för utredning, som borde verkställas av överbefälhavaren med biträde av chefen för armén, rörande möjligheterna att organisera ett hemvärn ställa till överbefälhavarens förfogande de sakkunniga personer, vilkas biträde kunde anses påkallat. De utrednings-

män, som med stöd av nämnda bemyndigande tillkallats och vilka antagit benämningen hemvärnskommittén, hade i skrivelse den 7 mars 1940 till överbefälhavaren överlämnat ett under kontakt med försvars- och arméstaberna utarbetat förslag i frågan, till vilket överbefälhavaren sedermera förklarar sig kunna i allt väsentligt ansluta sig. Överbefälhavaren hade förty hos Kungl. Maj:t hemställt om införande av en hemvärnsorganisation i överensstämmelse med av hemvärnskommittén angivna grunder. Över hemvärnskommitténs förslag hade ett flertal myndigheter avgivit utlåtanden, varjämte vissa organisationer beretts tillfälle att inkomma med yttranden i anledning av detsamma.

II. Allmänna synpunkter.

Föredragande departementschefen har i det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet lämnat en sammanfattande redogörelse för kommitténs förslag till hemvärnsorganisation. Därav inhämtas i huvudsak följande (sid. 2—4).

Hemvärnskommittén har funnit, att den ifrågasatta hemvärnsorganisationen bland annat av folkrättsliga grunder måste infogas som ett led i landets militära försvarsorganisation och helt särskiljas från den föreningsmässigt organiserade frivilliga försvarsverksamhet, som bedrives inom skytte-, landstorms- och luftskyddsförbunden. Hemvärnets uppgifter hava angivits till självständig stridsverksamhet mot angrepps företag av mindre omfattning, som ansatts luftledes eller över kust- eller landgränser. I förekommande fall borde emellertid, enligt vad kommittén föreslagit, hemvärnsförbanden jämväl kunna samverka med landstorms- eller linjetruppförband till avvärjande av större fientliga företag av angivet slag, varjämte viss landstormen nu åvilande territoriell luftvärnsverksamhet ävensom bevakningsuppgifter av tillfällig karaktär och kortare varaktighet syntes kunna övertagas av hemvärnets. — För lösandet av antydda uppgifter har hemvärnskommittén föreslagit en på frivillig rekrytering grundad organisation, från grunden uppbyggd såsom ett led i den militära försvarsorganisationen. Kommittén har därvid tänkt sig landets indelning i ett flertal hemvärnsområden, vanligen anslutande sig till kommunindelningen. Den närmaste ledningen av dessa områden skulle anförtros åt särskilt förordnade hemvärnsområdesbefälhavare. Hemvärnsområdet skulle sålunda utgöra den territoriella enheten, inom vilket hemvärnsgrupper, eventuellt sammanförda i större förband, skulle verka. Flera hemvärnsområden skulle sammanföras till hemvärnskretsar under ledning av hemvärnskretsbefälhavare, och dessa kretsar i sin tur i fred anslutas till inskrivnings- och militärområdena. Hemvärnets ledning skulle närmast utövas av chefen för armén med biträde av en särskild hemvärnsstab. — Rekryteringen till hemvärnets har kommittén förutsatt skola ske helt på frivillighetens väg bland befolkningen inom vederbörligt hemvärnsområde, och har såsom den huvudsakligaste rekryteringskällan utpekats i värnplikthänseende över- och underårig personal. Krigstjänstskyldiga, som av en eller annan anledning kunde

beräknas icke bliva inkallade till krigstjänstgöring, skulle emellertid kunna anställas som hemvärnsmän, varjämte krigstjänstskyldiga värnpliktiga, som speciellt lämpade sig för hemvärnstjänst, skulle i vissa fall kunna uttagas såsom befäl vid hemvärnsförband. I undantagsfall borde ock fast anställd personal kunna komma ifråga i särskilt viktiga befattningar vid hemvärdet. — Kommittén, som uppställt vissa allmänna fordringar för antagning till hemvärnsman, har vidare föreslagit inrättandet av särskilda rådgivande nämnder, avsedda att biträda befälhavarna för hemvärnskretsarna och hemvärnsområdena i vissa delar av deras verksamhet, ävensom tillsättandet av ett till chefens för armén förfogande ställt hemvärnsråd, vars uppgifter angivits böra vara av rådgivande och sammanhållande karaktär. — Vissa personalförstärkningar av de militära kadrerna förutsättas bliva nödvändiga, varjämte förslag framlagts i fråga om de förmåner, som böra tillkomma hemvärnsman på grund av hans tjänstgöring i hemvärdet.

Departementschefen har i anslutning till sin översikt över kommitténs förslag framhållit, att kostnaderna för det föreslagna hemvärdet vid fullt genomförd organisation av kommittén beräknats till omkring 1,000,000 kronor årligen.

I flertalet avgivna yttranden har hemvärnskommitténs förslag i huvudsak tillstyrkts. Några myndigheter hava emellertid ställt sig tveksamma i fråga om lämpligheten av det föreslagna hemvärdets inrättande, varjämte *statskontoret* ur kostnadssynpunkt anmält betänkligheter mot den av kommittén förordade organisationen. Rörande den närmare innebörden av de avgivna utlåtandena får utskottet hänvisa till den av departementschefen lämnade redogörelsen (sid. 5—7).

För egen del har *departementschefen* funnit sig böra tillstyrka, att en hemvärnsorganisation av i huvudsak den struktur, som av kommittén föreslagits, snarast möjligt komme till stånd. Departementschefen har emellertid samtidigt framhållit, att åt hemvärdets organisation i vissa hänseenden syntes böra givas en annan utformning än som av kommittén föreslagits. Härom anför departementschefen följande (sid. 7 och 8):

Av den lämnade redogörelsen framgår, att vid remissbehandlingen av hemvärnskommitténs av överbefälhavaren i allt väsentligt tillstyrkta förslag flertalet hörda myndigheter och institutioner tillstyrkt förslaget om inrättande av ett hemvärn. Vissa myndigheter hava visserligen ställt sig tveksamma till förslaget, därvid erinringarna hänfört sig dels till det tilltänkta hemvärdets uppgifter, vilka från ett håll ansetts vara av alltför begränsad natur, dels till de betydande kostnader, som organisationens uppbyggande och vidmakthållande skulle komma att medföra för statsverket. Vidare har mot förslaget erinrats, att möjligheten att närmare anknyta hemvärnsorganisationen till redan befintliga organisationer i den frivilliga försvarsverksamhetens tjänst ej i tillräcklig utsträckning beaktats och att tjänstgöringen i hemvärdet skulle komma att medföra svårigheter att tillgodose personalbehovet för fyllandet av särskilt det civila luftskyddet tillkommande uppgifter.

De sålunda framförda invändningarna emot det framlagda förslaget synas emellertid icke vara av den art, att tanken på inrättandet av en hemvärnsorganisation bör på den grund skjutas åt sidan. Även om de uppgifter som

enligt förslaget avses skola tilläggas hemvärdnet kunna te sig relativt begränsade, synes det dock stå klart att hemvärdnet skulle, även med dessa begränsade uppgifter, kunna innebära ett i vissa fall betydande tillskott till landets försvarskrafter, ett tillskott som dessutom kan åstadkommas för en relativt ringa kostnad. Därvid bör icke heller bortses från de psykologiska faktorer, som tala för att tillvarataga den vilja till lokalförsvär, som från skilda håll förspors. Inom skilda delar av landet har sålunda tanken framförts att på privat väg söka åstadkomma ett hemvärn av i huvudsak likartad karaktär som det här föreslagna. Ett utnyttjande av denna försvarsvillighet och ett effektiviserande av densamma genom hemvärnsidéns utformning inom den militära organisationen synes mig böra eftersträvas. Den tanken kan visserligen ligga nära till hands att närmare anknyta hemvärdnet till redan förefintliga frivilliga organisationer, såsom den frivilliga landstormsrörelsen eller det frivilliga luftskyddet. Häremot har emellertid enligt min mening med fog invänts, att hemvärnsorganisationen för att kunna motsvara sin uppgift måste redan från början infogas i den militära försvarsorganisationen och inom denna erhålla sina speciella uppgifter. Hemvärdnets fredsorganisation måste med andra ord helt avpassas efter de uppgifter hemvärdnet skall kunna fylla i krig.

Jag finner mig sålunda böra tillstyrka, att en hemvärnsorganisation av i huvudsak den struktur, som av kommittén föreslagits, snarast möjligt genom statsmakternas medverkan kommer till stånd. Därmed är emellertid icke sagt, att icke åt organisationen i vissa hänseenden måhända bör givas en annan utformning än som av kommittén föreslagits. Härtill får jag återkomma i samband med den närmare redogörelsen för kommitténs förslag.

Departementschefen har i detta sammanhang vidare erinrat därom, att Kungl. Maj:t genom beslut den 17 april 1940 uppdragit åt chefen för armén att i samråd med chefen för försvarsstaben gå i författning om vidtagande av vissa närmare angivna förberedande åtgärder för organiserande av ett hemvärn i huvudsaklig överensstämmelse med kommitténs förslag.

III. Hemvärdnets närmare utformning.

Uppgifter och verksamhetssätt. Av departementschefens redogörelse över hemvärnskommitténs förslag i fråga om hemvärdnets uppgifter och verksamhetssätt framgår, att kommittén angivit hemvärdnets uppgifter i krig vara dels ett snabbt oskadliggörande av från luftfarkoster antingen genom fallskärms hopp eller på annat sätt landsatta, på kusten landsatta eller över landgränsen inkomna fiender eller smärre fientliga patruller och avdelningar, dels en medverkan i bekämpandet av större fientliga avdelningar eller styrkor landsatta eller inkomna i riket på nyss angivet sätt, dels ock luftvärn i viss utsträckning, där permanent eldberedskap icke erfordras. I fråga om hemvärdnets uppgifter med avseende å luftvärdnet har kommittén anförst följande.

Landstormen åvilande territoriellt luftvärn av sådant slag, att ständig eldberedskap icke erfordras, synes kunna övertagas av hemvärdnet. Främst gäller detta territoriellt luftvärn, som anskaffats på enskild väg. I den mån tjänsten vid sådant luftvärnsförband icke kräver ständig bemanning av pjäserna, synes servispersonalen icke nödvändigtvis behöva utgöras av värnpliktig personal. Genom att hemvärdnet övertager bemanningen av dylika luftvärns pjäser, kan tjänsten kombineras med vederbörandes civila verksamhet. En icke oväsentlig personalförstärkning av övrigt luftvärn bör härigenom kunna uppnås, sam-

tidigt med att värnpliktiga med uppskov kunna militärt bättre utnyttjas. Med hänsyn till luftvärnsservisernas storlek och tjänstens mera krävande natur torde emellertid hemvärnsförband som regel icke kunna tagas i anspråk för bemanning av luftvärnspjäser av grövre kaliber.

Av departementschefens redogörelse framgår vidare, att kommittén i förevarande sammanhang även framhållit vikten av att ett oskadliggörande av luftledes eller annorledes landsatta sabotörer, smärre patruller eller mindre avdelningar kan ske snarast och helst i eller före landningsögonblicket. Organisationen borde därför enligt kommittén göras möjligast rikt förgrenad och dess »element» om möjligt återfinnas i varje samhälle och bebyggd ort. Skäl syntes icke föreligga att utesluta någon del av riket vid organisationens uppbyggande.

Av de i ärendet hörda myndigheterna har *länsstyrelsen i Malmöhus län* ifrågasatt, huruvida icke de hemvärdet enligt kommitténs förslag tillagda uppgifterna vore alltför begränsade för att motivera inrättandet av en hemvärnsorganisation av den storleksordning som föreslagits. Flertalet av de hörda myndigheterna hava emellertid icke haft något att erinra i fråga om de uppgifter, som den tilltänkta hemvärnsorganisationen enligt kommitténs förslag tillagts. *Länsstyrelsen i Södermanlands län* har dock vänt sig mot förslaget att använda hemvärdet för vissa luftvärnsändamål och har därvid anfört följande.

Beträffande hemvärdets användning för betjäning av på frivillighetens väg skänkta luftvärnspjäser, kan länsstyrelsen icke biträda hemvärnskommitténs förslag. Den utbildning, som kräves för fullgod betjäning av luftvärnsautomatkanoner och luftvärnsskulsprutor, torde tarva längre tid och äga rum under andra betingelser än som i utredningen avses för en hemvärnsman. De kommuner och företag (ev. enskilda), vilka skänkt eller hava för avsikt att till kronan såsom gåva överlämna luftvärnspjäser, förutsätta givetvis, att vapnen komma att betjänas och omhänderhavas av härför fullt kvalificerad linje- eller landstormspersonal i enlighet med kungl. brev den 8 april 1938 angående allmänna grunder för statens åtaganden i samband med emottagande av gåvor av luftvärnsmateriel. Måhända kan det dock vara lämpligt, att den på sätt här avses utbildade personalen inordnas i hemvärdet, där sådant finnes.

Departementschefen har i fråga om hemvärdets uppgifter anfört följande (sid. 10).

Vad hemvärnskommittén anfört och föreslagit i fråga om hemvärdets uppgifter finner jag mig i stort sett kunna biträda. I anslutning till vad länsstyrelsen i Södermanlands län anfört i fråga om hemvärdsmans användande för betjäning av luftvärnspjäser må här framhållas, att det givetvis icke bör ifrågakomma att för sådant ändamål avdela personal ur hemvärdet, som icke erhållit erforderlig utbildning därför. Å andra sidan må även framhållas, att genom hemvärdets infogande såsom ett led i den militära organisationen möjligheter komma att föreligga att inom hemvärdet mobiliseringsplacera sådana landstormsmän, som tidigare undergått frivillig utbildning i syfte att betjäna på frivillig väg anskaffat luftvärn.

Organisation. Å sidan 10 o. f. i propositionen har departementschefen lämnat en redogörelse för kommitténs förslag i fråga om den närmare utformningen av hemvärdets organisation. Av nämnda redogörelse må här återgivas följande.

Hemvärnets allmänna uppgift att vara ett värn för hembygden kräver enligt kommittén en organisation, som med sina förgreningar når ut även i bygderna; tyngdpunkten i hemvänsorganisationen bör därför förläggas till dess yttersta element. För att detta syfte bäst skall ernås föreslår kommittén, att landet indelas i ett flertal *hemvärnsområden*, vilka skola vara att betrakta såsom enhet i territoriellt hänseende. Hemvärnsområdet beräknas i regel komma att omfatta en eller flera primärkommuner. Större kommuner böra emellertid kunna uppdelas i två eller flera hemvärnsområden. Inom ett dylikt område anställda hemvärnsmän sammanföras i *hemvärnsförband*, utgörande alltefter antalet hemvärnsmän grupper, plutoner eller kompanier. Dessa hemvärnsförband avses i regel utöva sin verksamhet inom det egna hemvärnsområdet men skola även, om så skulle befinnas erforderligt, kunna få användas inom angränsande områden för samverkan med dessas förband.

För att anknyta hemvärnets till den militära organisationen och möjliggöra en smidig övergång från freds- till krigsindelning föreslår kommittén, att flera hemvärnsområden skola sammanföras till *hemvärnskretsar*. Uppåt skulle sedan hemvänsorganisationen i territoriellt hänseende anknytas till inskrivningsområdes- och militärområdesindelningen.

Hemvärnsområdesindelningen föreslås skola verkställas av vederbörande militärområdesbefälhavare (arméfördelningschef) på förslag av inskrivningsbefälhavare. Indelningen i hemvärnskretsar åter förutsättes skola ske av överbefälhavaren (chefen för försvarsstaben). Kommittén har uppskattat det erforderliga antalet hemvärnsområden till 1,500 och hemvärnskretsar till 70.

Den omedelbara ledningen inom hemvärnsområdet föreslås skola utövas av en *hemvärnsområdesbefälhavare*. Inom varje hemvärnskrets föreslås skola tillsättas en *hemvärnskretsbefälhavare* med huvudsakligaste uppgift att leda och övervaka utbildningsverksamheten inom kretsen.

Befälhavarna för hemvärnsområdena föreslås av kommittén skola i utövandet av sin verksamhet biträdas av *hemvärnsområdesnämnder*. Dessa nämnder skulle bestå av tre—fem av vederbörande kommun (kommuner) utsedda ledamöter och huvudsakligen hava till uppgift att pröva ansökningar om inträde i hemvärnets, att då särskilda skäl därtill föreligga besluta om upphävande av kontrakt om hemvärnstjänst och att avgiva förslag om tillsättande av hemvärnsområdesbefälhavare och annat befäl inom hemvärnsförbanden. Kommittén har vidare föreslagit inrättandet av särskilda *hemvärnskrets-nämnder* om fem av vederbörande länsstyrelse tillsatta ledamöter, vilkas uppgift skulle bliva att vid tillsättande av kretsbefälhavare avgiva förslag å lämplig person samt i övrigt att biträda kretsbefälhavaren i utbildningsfrågor.

I fråga om *den centrala ledningen* av hemvärnets har kommittén föreslagit följande. Hemvärnets ledning bör närmast utövas av chefen för armén (överbefälhavaren). Denne bör därvid till sitt förfogande erhålla en självständigt organiserad *hemvärnsstab*, vilken i krig ingår i högkvarteret. Denna stab, vars chef skall benämnas *hemvärnschef*, skall utgöra det centrala organet för hemvärnets militära ledning, med uppgift främst att utföra arbete av organisatorisk art samt att planlägga och leda hemvärnets utbildning. Till chefens för armén förfogande bör enligt kommitténs förslag vidare ställas ett *hemvärnsråd*, om fem av Kungl. Maj:t förordnade ledamöter, vars uppgift skall vara av rådgivande och sammanhållande natur. Inom rådet, vars förhandlingar ledas av hemvärnschefen, bör enligt kommittén sakkunnig personal från med hemvärnets samverkande frivilliga försvarsorganisationer beredas säte och stämma.

Av departementschefens redogörelse rörande de över kommitténs förslag avgivna utlåtandena framgår, att några myndigheter funnit anledning till erinran i vissa hänseenden mot det av kommittén framlagda organisationsförsla-

get. Rörande den närmare innebörden av utlåtandena tillåter sig utskottet hänvisa till propositionen (sid. 11—13). Här må emellertid framhållas, att *överståthållarämbetet* ifrågasatt lämpligheten av att tillägga de särskilda hemvärnsområdesnämnderna den kompetens, som av kommittén föreslagits. I anslutning därtill har ämbetet framhållit följande.

Hemvärnskommittén har förordat inrättandet av särskilda nämnder inom varje hemvärnsområde, s. k. hemvärnsområdesnämnder, vilka huvudsakligen skulle hava till uppgift att pröva ansökningar om inträde i hemvärdet, att, då särskilda skäl därtill äro, besluta om upphävande av kontrakt om hemvärnstjänst, samt att hos inskrivningsbefälhavaren föreslå hemvärnsområdesbefälhavare och annat befäl inom hemvärnsförbanden. Hemvärnsområdesnämnden skulle sålunda bliva bestämmande vid rekryteringen av manskapet samt dessutom erhålla ett väsentligt inflytande på tillsättningen av befälet vid hemvärnsförbanden. Då dessa förband skola vara av militär natur, synes en sådan anordning vara mindre tillfredsställande. Den avgörande faktorn vid antagningen av manskap och befäl bör givetvis vid hemvärdet liksom vid andra militära förband vara vederbörandes lämplighet för uppgiften och härvid måste huvudvikten läggas på de militära kvalifikationerna. Det lär emellertid näppeligen kunna undvikas, att de kommunala nämnderna, vilka själva utsetts efter politiska grunder, mångenstädes komma att anlägga politiska synpunkter även vid behandlingen av hemvärnsfrågorna, vilket lätt skulle kunna medföra menliga verkningar på organisationens effektivitet. Överståthållarämbetet vill med detta uttalande ingalunda förneka betydelsen av att rekryteringen till hemvärdet sker under medverkan från de kommunala myndigheterna. Önskemålet om sådan medverkan synes emellertid kunna bliva tillräckligt tillgodosett, därest vederbörande befälhavare åläggas att vid rekryteringen inhämta nämnda myndigheters yttrande.

Därest de synpunkter, som ämbetet nu anført beträffande den kommunala nämndens ställning till hemvärdet icke skulle vinna beaktande, synes i varje fall nödvändigt vidtagna åtgärder så att nämndens beslut kan bringas under högre myndighets prövning jämväl ur lämplighetssynpunkt.

Vare sig de kommunala myndigheterna bibehållas vid de uppgifter i rekryteringsfrågorna, som i förslaget angivits, eller deras funktioner begränsas till att avgiva yttranden i dessa frågor, synes böra övervägas, huruvida verkligen en särskild nämnd för hemvärnsfrågor skall behöva inrättas. Ämbetet förefaller det som om kommunernas befattning med hemvärnsärendena icke skulle bliva av större omfattning än att handläggningen av dessa ärenden mycket väl skulle kunna överlämnas åt något redan befintligt kommunalt organ, förslagsvis på landet kommunalnämnden och i stad drätselkammaren. Att de sakkunniga föreslagit inrättandet av en särskild nämnd har måhända berott därpå, att de sakkunniga ansett intresset för hemvärnsaken effektivt kunna främjas genom en dylik anordning. Såvitt ämbetet kan finna, giver emellertid erfarenheten knappast stöd för den uppfattningen, att de kommunala organen mera verksamt äro i stånd att understödja frivilligrörelser. Härför torde vara lämpligast att anlita antingen för ändamålet särskilt bildade propagandasammanslutningar eller ock de fackliga organisationerna.

I fråga om hemvärdets organisation har *departementschefen* anført följande (sid. 13 och 14).

Hemvärnskommitténs förslag i fråga om hemvärdets territoriella uppbyggande, dess anslutande till den militära organisationen och dess tillgodoseende med befälspersonal anser jag mig kunna i huvudsak biträda. Jämväl

förslaget om inrättandet av en särskild, under chefen för armén ställd hemvärnsstab med en hemvärnschef i spetsen finner jag böra tillstyrka. Att anknyta det för hemvärnets centrala ledning avsedda organet till arméstaben torde nämligen ur olika synpunkter vara mindre lämpligt, framförallt med hänsyn till hemvärnets speciella ställning inom försvarsorganisationen. Till frågan om stabens närmare organisation återkommer jag i det följande.

Förslaget om tillsättande av ett hemvärnsråd till chefens för armén förfogande och av särskilda av länsstyrelserna utsedda krets nämnder vill jag även lämna min anslutning. Därest, såsom avsikten angivits vara, i hemvärnsrådet och krets nämnderna plats beredes för representanter från landstorms-, skytte- och luftskyddsorganisationerna, synes nämligen på ett lyckligt sätt det önskvärda samarbetet mellan hemvärnets och de frivilliga försvarsorganisationerna kunna åstadkommas.

Vad beträffar förslaget om tillsättandet av kommunala nämnder inom de olika hemvärnsområdena för handhavande av frågor rörande rekryteringen av hemvärmännen vill jag helt ansluta mig till kommitténs uppfattning om önskvärheten av att hemvärnsorganisationen på ett kraftigt sätt förankras hos befolkningen i orterna samt att detta lämpligast torde ske genom att åt kommunerna inrymma ett väsentligt inflytande på rekryteringen. Det torde nämligen vara en ofrånkomlig förutsättning för skapande av en militär organisation av hemvärnets karaktär, att de personer, som ingå däri, omfattas med starkt förtroende från ortsbefolkningens sida. Enligt kommittéförslaget skulle åt särskilt inrättade kommunala nämnder, hemvärnsområdesnämnder, givas den verkliga prövningsrätten i fråga om antagningen av hemvärmän. Nämnderna skulle dessutom erhålla ett väsentligt inflytande på tillsättandet av hemvärnsbefälet, i det att sådant befäl endast skulle kunna utväljas bland av nämnden föreslagna personer. På sätt av överståthållarämbetet i ärendet anförts synes det kunna ifrågasättas, om det vore lämpligt att sålunda anbefalla kommunerna att utse särskilda nämnder för ändamålet, liksom det å andra sidan kan visa sig vara mindre välbetänkt att helt binda rekryteringen vid en kommunal myndighets beslut. Emellertid framstår det såsom synnerligen önskvärt, att vid rekryteringen till en organisation av hemvärnets karaktär de kommunala organens medverkan erhålles för att utvälja de för tjänstgöring i hemvärnets mest lämpade personer. Efter övervägande av olika på frågan inverkan omständigheter har jag därför trots mig finna en lämplig lösning av problemet vara, att antagning till hemvärnsman eller förordnande av hemvärnsbefäl — med undantag av krets befälhavare — må ske först sedan ett kommunalt organ i vederbörandes hemort beretts tillfälle att yttra sig över ansökningsen att antagas till hemvärnsman eller förslaget till hemvärnsbefäl. Detta kommunala organ bör antingen vara drätselkammaren respektive kommunalnämnden (motsvarande organ) eller ock en av kommunen särskilt för ändamålet tillsatt nämnd eller någon redan befintlig nämnd, åt vilken kommunen uppdragit handläggningen av dessa frågor. Sagda kommunala organ bör även äga rätt att hos vederbörlig militär myndighet hemställa om hemvärmans entledigande, därest skäl därtill föreligger. En anordning sådan som den nu angivna synes på ett tillfredsställande sätt tillgodose intresset av kommunernas medverkan vid rekryteringen, samtidigt som man därmed undviker att i lagstiftningsväg pålägga kommunerna någon ny skyldighet. Bestämmelserna om att det ifrågavarande kommunala organet skall lämnas tillfälle att yttra sig rörande personalfrågorna synas lämpligen böra inrymmas i den kungörelse rörande hemvärnets, som torde böra utfärdas vid hemvärnets organiserande.

Det torde här böra erinras om att bland de förberedande åtgärder för bildande av ett hemvärn, som genom Kungl. Maj:ts förenämnda beslut den

17 april 1940 uppdragits åt chefen för armén, även ingår att söka erhålla de kommunala myndigheternas medverkan till att ansökan om inträde i det avsedda hemvärdnet må hos dessa snarast möjligt göras för vidarebefordran, jämte den kommunala myndighetens eget yttrande, till vederbörlig militär instans. Enligt vad jag inhämtat har dylik medverkan i stor utsträckning redan lämnats.

Rekrytering. Departementschefen har i förevarande sammanhang till en början lämnat en redogörelse för hemvärnskommitténs förslag i fråga om rekryteringen till hemvärdnet. Av redogörelsen framgår bland annat, att kommittén tänkt sig antagande i hemvärdnet av hemvärnsmän, avsedda för aktiv tjänst, samt av reservhemvärnsmän, ur vilkas led avgång av hemvärnsman skulle kunna ersättas. Rekryteringen har föreslagits skola ske genom respektive hemvärnsområdesbefälhavare under medverkan av hemvärnsområdesnämnden, som hade att pröva ansökning om antagning i hemvärdnet. Lämpliga sökande skulle sedan anställas medelst kontrakt.

Efter att hava redogjort för hemvärnskommitténs förslag i fråga om vilken personal, som bör ifrågakomma för antagning i hemvärdnet, för vissa av kommittén uppställda allmänna villkor för antagning samt för rekryteringen av hemvärnsbefäl (sid. 15 och 16) har departementschefen berört frågor om vissa intressekonflikter, som kunna tänkas uppkomma vid den enskilde personens fullgörande av å ena sidan hemvärdnstjänst och å andra sidan vissa lagstadgade medborgerliga skyldigheter, såsom tjänsteplikt enligt tjänstepliktslagen, luftskyddstjänst enligt lagen om förfoganderätt för luftskyddets behov m. m.

I anslutning härtill har departementschefen framhållit, att kommittén funnit, att eventuellt förekommande intressekonflikter i avseende å personalanskaffningen för hemvärdnet, tjänstepliktsberättigat företag och det civila luftskyddet borde regleras genom samverkan mellan vederbörande hemvärnsmyndigheter och länsstyrelserna respektive länsarbetsstyrelserna eller riksarbetsstyrelsen.

Kommitténs förslag i fråga om rekryteringen har i huvudsak icke föränlett de hörda myndigheterna till andra erinringar än sådana, som avse intressekonflikterna med det civila luftskyddet.

För egen del har *departementschefen* anfört följande (sid. 18 och 19).

Av den lämnade redogörelsen framgår, att enligt kommitténs förslag i värnplikthänseende över- och underårig personal i främsta rummet avses för anställning i hemvärdnet, men att även personer i värnpliktsåldern i viss omfattning skola kunna tagas i anspråk. Mot kommitténs förslag i förevarande avseende liksom även beträffande de allmänna villkoren för antagning vid hemvärdnet finner jag i stort sett icke anledning till erinran. Av vad jag i det föregående anfört i fråga om formen för de kommunala organens medverkan vid rekryteringen av hemvärnsmännen följer emellertid, att det av kommittén förordade sättet för antagning av hemvärnsmän och tillsättande av det lägre hemvärnsbefålet enligt min mening bör i så måtto jämkas, att dessa angelägenheter skola handhas av respektive hemvärnsmyndigheter efter vederbörligt kommunalt organs hörande i varje särskilt fall.

Såsom redan tidigare framhållits vilar hemvärnskommitténs förslag på den förutsättningen, att hemvärnsmännen under krigsförhållanden i princip

skola kvarbliva i sina civila sysselsättningar och att hemvärnets endast när verkligt behov därav föreligger skall träda i verksamhet. I och med att kallelse till tjänstgöring i hemvärnets kommit hemvärnsman tillhanda skall han emellertid räknas såsom krigsman. Hans tjänstgöring i hemvärnets erhåller då samma karaktär som en värnpliktigs tjänstgöring vid krigsmakten. Med denna konstruktion torde vara uppenbart, att intressekollisioner kunna tänkas uppkomma med avseende å sådana skyldigheter, som kunna hava ålagts hemvärnsman på grund av tjänstepliktslagen eller enligt lagen om förfoganderätt för luftskyddets behov. Eftersom hemvärnstjänsten måste vara att anse såsom militärtjänst, kommer denna att i förhållande till tjänsteplikt enligt tjänstepliktslagen och luftskyddstjänst enligt luftskydds förfogandelagen få företräde. Särskilt för det civila luftskyddet kan detta förhållande medföra betydande svårigheter. Kommittén har visserligen förutsatt, att till hemvärnets ansluten person skall, då han icke fullgör hemvärnstjänst, kunna tagas i anspråk för luftskyddstjänst. Med hänsyn till att tidpunkten för hemvärnets och luftskyddets verksamhet i många fall torde komma att sammanfalla synes emellertid en sådan anordning icke vara lämplig. På sätt av vissa hörda myndigheter framhållits torde man därför knappast kunna räkna med hemvärnsmän för uppgifter, som ankomma på luftskyddet. Detta medför i sin tur, att vid rekryteringen till hemvärnets sådan personal i allmänhet icke bör komma i fråga, som redan erhållit uppgifter i luftskyddets tjänst. Att, såsom luftskyddsinspektionen föreslagit, utfärda särskilda bestämmelser rörande företrädesrätten vid rekrytering av annan än icke värnpliktig personal, synes emellertid knappast vara påkallat. Intressekonflikter rörande personalanskaffningen för de olika ändamålen torde i stället böra lösas genom samverkan mellan därav berörda myndigheter.

Beväpning och utrustning. I fråga om hemvärnets beväpning och utrustning har kommittén föreslagit följande.

Hemvärnsmännens personliga beväpning skall enligt kommittén utgöras av gevär (karbin) med bajonett av armémodell. För beväpningen böra i enskild ägo befintliga vapen främst utnyttjas. Till skytteföreningar utlånade, liksom desamma tillhöriga gevär böra även kunna ifrågakomma för beväpningen, men dessa vapen böra i så fall fortsättningsvis även kunna disponeras för skjututbildning inom föreningen. Slutligen böra i mån av tillgång kronans egna vapen kunna tagas i anspråk för hemvärnets beväpning. Den personliga beväpningen bör enligt kommittén principiellt tilldelas de enskilda hemvärnsmännen redan i fredstid för att av dem förvaras.

Ammunitionsutrustningen föreslås av kommittén skola bestämmas till 100 skott per hemvärnsman, därav 50 skott böra utdelas till hemvärnsmanen för att av honom förvaras, medan resterande 50 skott böra förvaras centralt inom hemvärnsområdet.

Kommittén förutsätter vidare, att i mån av tillgång automatvapen skola kunna ställas till hemvärnets förfogande.

I fråga om hemvärnets uniformering har kommittén med hänsyn till vikten av att uttryckning till tjänstgöring skall kunna ske utan tidsutdräkt icke ifrågasatt hel uniformering, utan föreslagit, att hemvärnsmännens civila dräkt under tjänstgöring skall kompletteras med armbindel med igenkänningstecken, hemvärnsmärke å huvudbonaden samt livrem. Genom kronans försorg borde dessutom varje hemvärnsman tilldelas första förband och identitetskort. I övrigt erforderlig utrustning borde hemvärnsmanen själv ställa till förfogande, därvid någon inlösningskyldighet för kronan ej borde ifrågakomma.

Departementschefen har i förevarande avseende anført följande (sid. 20).

I fråga om hemvärnets beväpning finner jag hemvärnskommitténs förslag i allt väsentligt kunna godtagas. Med hänsyn till vad skytteförbundens överstyrelse i frågan anført torde emellertid vid hemvärnsorganisationens uppbyggande böra iakttagas, att skytteföreningarnas intresse av att äga tillräcklig tillgång på vapen icke får trädas för nära.

Vad angår frågan om hemvärnets uniformering synes kommitténs förslag, att den civila dräkten endast skulle kompletteras med armbindel, märke å huvudbonaden och livrem, knappast kunna anses helt tillfredsställande. För min del vill jag förorda, att en fullständigare uniformering genomföres beträffande hemvärnsmännen, bland annat för att markera hemvärnets helt militära karaktär. Därvid behöver man säkerligen icke gå så långt, att fullständig beklädnad tillhandahålles hemvärnsmännen. Men en uniform av enkelt slag, exempelvis i form av överdragskläder, samt militär huvudbonad synas lämpligen böra tillhandahållas av kronan. Uppdrag att i samråd med arméförvaltningens intendenturdepartement undersöka möjligheterna för åstadkommande av en lämplig uniform för hemvärnsmännen har av Kungl. Maj:t lämnats chefen för armén genom förenämnda beslut den 17 april 1940.

Utbildning. Beträffande hemvärnspersonalens utbildning innebär kommitténs förslag i huvudsak följande.

Utbildningen inom hemvärdet föreslås skola principiellt bedrivas på frivillighetens grund. Detta bör emellertid enligt kommittén icke hindra, att hemvärnsman redan vid antagningen bör förbinda sig att årligen fullgöra någon obligatorisk utbildning, av kommittén förslagsvis angiven till 20 timmar om året. Utbildningen av hemvärnsmännen förutsättes skola bedrivas dels inom hemvärnsorganisationen såsom speciell hemvärnsutbildning — övningar av mindre omfattning i gruppförband — dels i samverkan med skyttets och landstormens frivilliga utbildningsverksamhet — skjututbildning med gevär och automatvapen, större övningar med hemvärnsförband m. m. Befälsutbildningen åter avses skola bedrivas genom särskild, av hemvärnsstabens planlagd kursverksamhet.

Vad beträffar tjänstgöringsskyldigheten under krig har kommittén förutsatt, att hemvärnsman skall vara skyldig att på kallelse i en eller annan form omedelbart inställa sig till den tjänstgöring, som kan erfordras för lösandet av de för hemvärdet angivna uppgifterna. Då behov av hemvärnsförbands ingripande icke längre föreligger, förutsättes hemvärnsmannen skola omedelbart återgå till sin civila sysselsättning. Sedan kallelse till inställelse till hemvärnstjänst nått hemvärnsmannen, skall denne enligt kommitténs förslag vara att räkna som krigsman och sålunda vara underkastad bestämmelserna i strafflagen för krigsmakten.

Mot kommitténs förslag i förevarande avseenden har *departementschefen* — i likhet med de hörda myndigheterna — i stort sett icke funnit anledning till erinran. Det syntes emellertid departementschefen kunna ifrågasättas, om icke den hemvärnsman åliggande obligatoriska tjänstgöringsskyldigheten i fred borde givas något vidare tidsomfattning än som av kommittén föreslagits. Därigenom skulle större möjlighet tillskapas att inom ramen för till förfogande ställda medel utsträcka övningarna över en längre tidsperiod eller till ett större antal kortare perioder, därest detta skulle visa sig ur utbildningssynpunkt lämpligt.

Hemvärnspersonalens förmåner. Kommittén har föreslagit, att under tjänstgöring i hemvärdet vissa förmåner skola tillerkännas hemvärnspersonalen. Förslaget innebär i nämnda hänseende följande.

Under fredstjänstgöring skola alla hemvärdsmän oavsett tjänsteställning vara berättigade till fri inkvartering samt resekostnadsersättning enligt lägsta klassen i allmänna resereglementet. Därjämte skola hemvärdsmännen vid olycksfall eller sjukdom, som ådragits under tjänstgöring i hemvärdet, erhålla fri läkar- och sjukvård samt ersättning i övrigt enligt de grunder, som angivas i lagen om försäkring för olycksfall i arbete. Härjämte föreslås, att krets- och områdesbefälhavarna skola erhålla ett mindre årligt arvode — förslagsvis 100 respektive 50 kronor — för det arbete med hemvärdets organisation och hemvärdsmännens utbildning, som åvilar dem. I övrigt avses icke några kontanta ersättningar skola utgå under fredstid.

Under krigstjänstgöring föreslås följande förmåner skola utgå, nämligen fri inkvartering och resekostnadsersättning enligt lägsta klassen i allmänna resereglementet; dagavlön, innefattande portionsersättning och tjänstgöringsarvode, med tillhopa 2 kronor 50 öre för varje tjänstgöringsdag om sammanlagt minst 3 timmar; försörjningsbidrag med 2 kronor för gift och 1 krona för försörjningspliktig ogift hemvärdsmän (frånskild, ånkling) med tillägg av 50 öre för varje hemmavarande barn under 16 år, allt räknat per tjänstgöringsdag om sammanlagt minst 3 timmar; fri läkar- och sjukvård vid olycksfall eller sjukdom, som ådragits i tjänsten, samt ersättning i övrigt med anledning av olycksfallet eller sjukdomen enligt de grunder, som gälla för meniga värnpliktiga. Härjämte föreslås, att det årliga arvodet till hemvärnsområdesbefälhavaren på grund av det betydande ansvar och den omfattande arbetsbörda, som i krig kommer att åvila denne, bör bestämmas till 100 kronor. Krigstjänstgöringsskyldighet förutsättes skola föreligga, då förstärkt försvarsberedskap eller mobilisering anbefallts eller när Kungl. Maj:t eljest utfärdat befallning, att dylik skyldighet skall föreligga för hemvärdsmän.

För egen del har *departementschefen* i likhet med hemvärnskommittén funnit det vara befogat, att hemvärnspersonalen tillförsäkras vissa ekonomiska förmåner. I fråga om dessa förmånens karaktär och omfattning syntes hemvärnskommitténs förslag i stort sett vara väl avvägt. I vissa hänseenden har dock departementschefen funnit sig böra förorda smärre avvikelser i förhållande till förslaget. I anslutning därtill har departementschefen anfört följande (sid. 25):

På sätt riksförsäkringsanstalten i sitt yttrande framhållit, torde frågan om ersättning till hemvärdsmän i anledning av sjukdom eller skada, som ådragits under obligatorisk tjänstgöring i fred, böra regleras i huvudsaklig överensstämmelse med grunderna för 1927 års militärsättningsförordning. Jag finner mig därvid i anslutning till anstaltens i förenämnda yttrande alternativt framlagda förslag böra förorda, att ersättningsfrågor beträffande till hemvärdet ansluten personal åtminstone tills vidare regleras på grundval av 1 § 2 stycket nämnda förordning. Vad åter angår frågor om beredande av sjukvård under krigstjänstgöring samt om ersättning för sjukdom eller skada, som kvarstår sedan vederbörande på grund av krigsskada avförts ur hemvärdet, torde dessa böra regleras i anslutning till vad i motsvarande hänseende gäller eller kan varda föreskrivet för värnpliktiga. Vidare torde bestämmelserna om det försörjningsbidrag, som enligt kommittén föreslås skola utgå till vissa hemvärdsmän under krigstjänstgöring, böra på sätt försvarsväsendets lönenämnd föreslagit utformas i huvudsaklig överensstämmelse med

vad i sådant avseende kan varda föreskrivet beträffande värnpliktig under landstormsövning tillkommande familjebidrag.

Bestämmelser om hemvärnsmännens förmåner böra lämpligen inrymmas i den kungörelse, som enligt vad jag tidigare framhållit torde böra utfärdas i samband med hemvärnets uppbyggande.

Hemvärnets centrala ledning. Vissa personalfrågor. Beträffande hemvärnets centrala ledning enligt kommitténs förslag har departementschefen lämnat följande redogörelse (sid. 25 och 26).

Såsom tidigare omnämnts har hemvärnskommittén föreslagit, att hemvärnets centrala ledning närmast skulle utövas av chefen för armén med biträde av en hemvärnsstab. Enligt kommitténs mening skola hemvärnsstabens uppgifter främst omfatta arbete av organisatorisk art samt planläggning av hemvärnets utbildning. För fyllandet av dessa uppgifter har kommittén beräknat följande personal vara erforderlig, nämligen en stabschef, tillika hemvärnschef, en adjutant, tillika expeditionsofficer, en instruktionsofficer, en tygofficer, en expeditionsunderofficer samt en förvaltningunderofficer. För befattningen såsom hemvärnschef borde avses en regementsofficer, eventuellt pensionsavgången, med lön enligt någon av lönegraderna Ob 1, Oa 6 eller Oa 5. För adjutant- och instruktionsofficersbefattningarna borde beräknas personal på aktiv stat, därvid som adjutant borde avses en regementsofficer i lönegraden Oa 4 eller en kapten och som instruktionsofficer en kapten eller löjtnant. Övriga befattningar borde vara arvodesbefattningar avsedda för pensionsavgångna officerare. Vid staben borde vidare anställas två kontorsbiträden med lön enligt 4:e lönegraden i militära icke-ordinariereglementet.

Kommittén har vidare, såsom redan inledningsvis framhållits, föreslagit, att inskrivningsbefälhavarnas staber skulle förstärkas genom anställande å varje stab av en pensionsavgången officer i arvodesbefattning, avsedd att handlägga hemvärnsärendena.

För egen del har *departementschefen* anfört följande (sid. 26—28).

Vad kommittén föreslagit i fråga om den centrala ledningen av hemvärnets finner jag mig i stort sett kunna biträda. Hemvärnets torde sålunda böra ingå i arméorganisationen och i befälshänseende underställas chefen för armén. Under chefen för armén bör emellertid den centrala ledningen av hemvärnets på sätt kommittén föreslagit utövas av en särskild hemvärnschef. Med hänsyn till den fristående ställning som hemvärnets måste intaga inom den militära organisationen torde åt hemvärnschefen böra givas en relativt vittgående självständig kompetens. Frågan om hemvärnschefens befogenheter torde emellertid icke i detta sammanhang behöva närmare beröras; bestämmelser därom synas i stället böra utfärdas instruktionsvägen.

Till hemvärnschefens förfogande torde böra finnas ett särskilt stabsorgan, hemvärnsstabens. Enligt kommitténs förslag skulle denna stabs huvudsakligaste uppgifter vara handhavandet av organisatoriska och utbildningsfrågor. Emellertid torde det bliva nödvändigt att därjämte pålägga hemvärnsstabens vissa uppgifter med avseende å den centrala förvaltningen och redovisningen av hemvärnets ekonomiska angelägenheter, en verksamhet som säkerligen kommer att bliva tämligen omfattande. Visserligen kunde det vara tänkbart att överlåta dessa göromål åt arméförvaltningens vederbörande departement. Med hänsyn till hemvärnets särställning inom den militära organisationen och då särskilda kassaförvaltningar näppeligen kunna uppättas vid hemvärnets förband, synes det emellertid lämpligare att helt sam-

manföra dessa ärenden i hemvärnsstaben, som sålunda skulle under arméförvaltningen utgöra ett sammanhållande organ för hemvärnets medelsförvaltning och redovisningsverksamhet. Genom en sådan anordning blir det också möjligt att ernå större överskådlighet beträffande de kostnader, som komma att belöpa å hemvärnets.

Förvaltningsverksamhetens hänförande till hemvärnsstaben torde nödvändiggöra en viss personalförstärkning inom staben i förhållande till vad kommittén föreslagit. Det torde sålunda bliva nödvändigt att inrätta ytterligare en arvodesbefattning, avsedd för en pensionerad intendenturutbildad officer. I övrigt synes icke föreligga anledning till erinran mot kommitténs förslag till personaluppsättning i staben. Förutom hemvärnschefen torde sålunda å hemvärnsstabens stat böra uppföras två ordinarie beställningar, en för en major eller kapten, som närmast torde böra fungera som stabschef åt hemvärnschefen, samt en för en kapten eller löjtnant. Den förre lär böra rekryteras ur generalstabsofficerarnas led. Uteslutet torde icke vara, att därutöver kommer att uppstå behov av aktiv officerspersonal för fyllande av stabens uppgifter. Detta behov torde emellertid i varje fall tills vidare böra tillgodoses genom kommandering av personal för tjänstgöring i staben.

I fråga om personalens ställning i övrigt har jag ingen annan erinran emot kommitténs förslag än att befattningen som hemvärnschef alltid torde böra uppehållas av en aktiv officer. Med hänsyn till hemvärnschefens självständiga ställning och omfattande ansvarsfulla arbetsuppgifter torde beställningen böra placeras i lönegraden Ob 1, d. v. s. samma lönegrad som regementschefer.

Den för hemvärnets ledning sålunda avsedda personalen torde böra upp- tagas å en särskild stat, benämnd staten för hemvärnsstaben, vilken stat bör föreläggas riksdagen för godkännande. En i överensstämmelse med det anförda och med tillämpning av sedvanliga grunder i fråga om storleken av för den pensionerade personalen beräknade arvoden upprättad förslagsstat slutar å ett belopp av 50,000 kronor. Kostnaderna för hemvärnsstaben torde böra belasta lantförsvarets allmänna avlöningsanslag. Någon uppräknig av detta anslag i förhållande till vad i propositionen nr 159 till årets riksdag angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1940/41 äskats lär emellertid på den grund icke vara erforderlig.

Kommitténs förslag att inrätta arvodesbefattningar för pensionerade officerare för handhavande av hemvärnsärendena vid inskrivningsbefälhavarnas staber finner jag mig böra biträda. Arvodena till dessa befattningshavare böra bestämmas till det i motsvarande fall vanliga beloppet 3,180 kronor för år och uppföras å staterna för de olika infanteriregementena. Kungl. Maj:t torde böra utverka riksdagens bemyndigande att vid fastställande av stater för infanteriregementena för budgetåret 1940/41 vidtaga härav betingade ändringar i de förslagsstater, som genom förenämnda proposition nr 159 förelagts riksdagen för godkännande. Någon uppräknig av lantförsvarets avlöningsanslag torde icke heller på denna grund bliva nödvändig.

IV. Hemvärnets kostnader.

Efter att hava lämnat en sammanfattande redogörelse för hemvärnskommitténs beräkningar rörande kostnaderna för den av kommittén förordade hemvärnsorganisationen under fred ävensom för vissa med hemvärnets uppbyggande förenade kostnader (sid. 28 och 29) har *departementschefen* för egen del anført följande (sid. 30 och 31).

Av den lämnade redogörelsen framgår, att de årliga kostnaderna för den föreslagna hemvärnsorganisationen, därest densamma fullt genomförd komme att omfatta omkring 50,000 hemvärmän, av kommittén beräknats komma att i fredstid uppgå till omkring en miljon kronor, samt att därutöver vissa kostnader uppstå, som äro att hänföra till hemvärnets uppsättande. Det ligger i sakens natur, att dessa kostnadsberäkningar, fränsett kostnaderna för avlöning till den militära personalen, måste vara att betrakta såsom mycket approximativa. Även så tillvida utgöra de ett ofullständigt material för bedömande av medelsbehovet, som detta svårligen låter sig beräkna utan en något så när säker kännedom om det antal hemvärmän, som kommer att ingå i organisationen. Då hemvärnets helt skall grundas på frivillig rekrytering, är det för närvarande omöjligt att verkställa någon tillförlitlig uppskattning av detta antal. Härtill kommer, att antalet slutligt antagna hemvärmän jämväl blir beroende på den materielltillgång i fråga om beväpning och utrustning i övrigt, som står till buds.

Utom såvitt angår de direkta avlönings- eller arvodeskostnaderna är det sålunda för närvarande icke möjligt att nu för riksdagen framlägga definitiva anslagsberäkningar vare sig för de till hemvärnets uppbyggande hänförliga kostnaderna eller beträffande de löpande kostnaderna för det färdigorganiserade hemvärnets.

Såsom redan tidigare framhållits har Kungl. Maj:t genom beslut den 17 april 1940 uppdragit åt chefen för armén att gå i författning om vidtagande av vissa förberedande åtgärder för organiserandet av ett hemvärn i huvudsaklig överensstämmelse med hemvärnskommitténs förslag. Kungl. Maj:t har därvid föreskrivit, att härav föranledda kostnader skulle bestridas från det å förskottsstaten för försvarsväsendet m. m. uppförda förskottsanslaget Lantförsvaret (Da). Med hänsyn till svårigheten att nu framlägga definitiva kostnadsberäkningar finner jag mig böra föreslå, att med hemvärnets uppbyggande och fortsatta verksamhet förenade kostnader — utom såvitt avser avlöningskostnaderna för den till hemvärnsstaben knutna personalen och för den för inskrivningsbefälhavarnas staber avsedda personalen, vilka böra belasta vederbörligt avlöningsanslag under fjärde huvudtiteln — tills vidare under innevarande och närmast kommande budgetår få bestridas i nyssangivna ordning, d. v. s. efter därom gjorda framställningar anvisas av Kungl. Maj:t å den för försvarsväsendet avsedda förskottsstaten för att sedermera täckas över riksstaten i form av tilläggsstatsanslag. Därvid torde de av kommittén verkställda kostnadsberäkningarna, åtminstone i vad de avse de löpande kostnaderna, kunna tjäna som grundval vid bestämmandet av medelsanvisningarnas storlek. Med ledning av de under budgetåret 1940/41 för hemvärnets uppkommande kostnaderna torde därefter till ett kommande budgetår säkrare beräkningar av utgifterna kunna erhållas och möjlighet föreligga att för riksdagen i vanlig ordning framlägga definitiva medelsäskanden. På sätt arméförvaltningen anförd torde därvid hemvärnets kostnader icke böra upptagas under ett gemensamt klumpanslag utan alltefter sin art fördelas å respektive riksstatsanslag under fjärde huvudtiteln.

Genom förevarande proposition har Kungl. Maj:t framlagt förslag om en särskild frivillig organisation inom lantförsvarets ram, ett hemvärn, avsett att tillgodose det omedelbara försvaret av hembygden. Utskottet, som anser att en hemvärnsorganisation av i huvudsak den föreslagna strukturen skulle utgöra ett värdefullt bidrag till stärkande av landets värnkraft, har funnit sig böra tillstyrka förslaget snara genomförande.

Utskottet.

I fråga om de uppgifter, som föreslagits skola ankomma på hemvärdet, har departementschefens förslag härutinnan icke givit utskottet anledning till annat uttalande än att vid organisationens närmare utformande torde böra beaktas, att hemvärdet med hänsyn till på senare tid kunna erfarenheter rörande nutida krigsmetoder kan komma att ställas inför större uppgifter än dem man från början räknat med.

Departementschefens förslag i fråga om hemvärdets närmare organisation har icke givit utskottet anledning till erinran. Enligt nämnda förslag avses antagning till hemvärnsman eller förordnande av hemvärnsbefäl — med undantag av kretsbefälhavare — ske först sedan ett kommunalt organ i vederbörandes hemort beretts tillfälle att avgiva yttrande rörande antagning av hemvärnsman eller i fråga om förordnande av hemvärnsbefäl. Utskottet, som anser denna medverkan från de kommunala myndigheternas sida vara av stor betydelse för en betryggande rekrytering till hemvärdet, förutsätter, att största vikt fästes vid de kommunala organens uttalande rörande vederbörandes lämplighet för uppgiften och att den kommunala myndighetens åsikt ej utan särskilda skäl frångås.

Vad departementschefen anfört i fråga om rekryteringen till hemvärdet har utskottet lämnat utan erinran.

Vidkommande frågan om hemvärdsmännens beväpning och utrustning tillstyrkes departementschefens förslag härutinnan. Utskottet vill emellertid framhålla nödvändigheten av att hemvärnsförbanden snarast möjligt erhålla den mest ändamålsenliga beväpning.

I fråga om utbildningen skulle enligt kommitténs förslag hemvärnsman redan vid antagningen förbinda sig att årligen fullgöra någon obligatorisk utbildning, förslagsvis angiven till 20 timmar om året. Det har synts departementschefen kunna ifrågasättas, om icke den hemvärdsmannen åliggande obligatoriska tjänstgöringsskyldigheten i fred borde givas någon vidare tidsomfattning än den av kommittén angivna. Det framstår för utskottet som en angelägenhet av vikt att med hänsyn till de uppgifter, som hemvärdet avses komma att erhålla, utbildningstiden icke tillmätes alltför knapp. Med hänsyn till den starka försvarsvilja, som är tillfinnandes hos vårt folk, är utskottet övertygat om att svårigheter ej behöva möta för en utsträckning av den obligatoriska utbildningen.

Vad departementschefen i övrigt föreslagit beträffande hemvärdets utformning har icke föranlett någon erinran från utskottets sida.

Departementschefens förslag i fråga om sättet för bestridande av de med hemvärdets uppbyggande och fortsatta verksamhet förenade kostnaderna finner sig utskottet böra tillstyrka.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må

a) besluta, att en militär hemvärnsorganisation skall i huvudsaklig överensstämmelse med i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 26 april 1940 angivna riktlinjer snarast möjligt upprättas;

b) godkänna vid berörda statsrådsprotokoll fogat förslag till stat för hemvärnsstab, att tillämpas under budgetåret 1940/41;

c) medgiva, att till varje inskrivningsbefälhavares förfogande må från och med den 1 juli 1940 ställas en för handläggning av hemvärnsfrågor avsedd pensionerad officer med ett arvode av 3,180 kronor för år, ävensom bemyndiga Kungl. Maj:t att i de stater för infanteriregementena, som må komma att av riksdagen godkännas, vidtaga därav betingade ändringar;

d) medgiva, att kostnaderna för avlöning åt personalen vid hemvärnsstab och för arvoden åt nyssnämnda pensionerade officerare må bestridas från lantförsvarets anslag till avlöning till personal vid staber och truppförband m. fl. samt att anvisande av medel för täckande av utgifterna för hemvärnsorganisationen i övrigt må tillvidare ske med anlåtande av vederbörligt förskottsanslag.

Stockholm den 24 maj 1940.

På statsutskottets vägnar:

PER GUSTAFSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Gustafsson* i Benestad, *Johansson* i Fredrikslund, *Asplund*, *Pauli*, *Andrén*, *Ström* i Lidköping, *Lindström*, *Larsson* i Varberg, *von Heland*, *Bäcklund*, *Ekströmer* och *Ohlin*; samt

från andra kammaren: herrar *Jansson* i Falun, *Magnusson* i Skövde, *Törnkvist*, *Svensson*, *Eriksson* i Stockholm, *Andersson* i Prästbol, *Närlinge*, *Ward*, *Staxäng*, *Bergström*, *Mårtensson* och *Bergvall*.
